

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ҒЫЛЫМ КОМИТЕТІ
Ш.Ш.УӘЛИХАНОВ АТЫНДАҒЫ ТАРИХ
ЖӘНЕ ЭТНОЛОГИЯ ИНСТИТУТЫ

«EDU.E-HISTORY.KZ»

ЭЛЕКТРОНДЫҚ ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

№ 4(20) қазан-желтоқсан 2019
ISSN 2710-3994

Бас редактор:
Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы

Редакциялық алқа:

- Абашин Сергей Николаевич – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Санкт-Петербургтегі Европа университеті (Ресей)*
- Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қызғыз мемлекеттік университетінің ректоры. (Қырғызстан)*
- Аяған Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары. (Қазақстан)*
- Әлімбаев Нұрсан – тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры. (Қазақстан)*
- Әбусейтова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Р. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының «Тарихи материалдарды зерттеу» орталығының директоры. (Қазақстан)*
- Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Мемлекет тарихы институтының директоры. (Қазақстан)*
- Голден Кэтти Стромайл (Kathie Stromile Golden) – PhD, Миссисипи өңірлік мемлекеттік университеті (Mississippi Valley State University) (АҚШ)*
- Кәрібаев Берекет Бақытжанұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі. (Қазақстан)*
- Қожамжарова Дария Пернешқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, М. Әуезов атындағы Оңтүстік Қазақстан университетінің ректоры. (Қазақстан)*
- Кожирова Светлана Басиевна – саясаттану ғылымдарының докторы, профессор, Фудан Университетінің Қытай және Орталық Азияны зерттеу орталығының мен «Астана» ХҒК бірлескен директоры (Қазақстан)*
- Козодой Виктор Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор. (Ресей)*
- Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР БҒМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты (Қазақстан)*
- Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті Халықаралық қытшақтану институтының директоры, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)*
- Матыжанов Кенжехан Ісләмжанұлы – филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі, М.О. Әуезов атындағы әдебиет және өнер институтының директоры. (Қазақстан)*
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания)*
- Муртазаева Рахборхон Хамидқызы – тарих ғылымдарының докторы, Мирзо Ұлықбек атындағы Өзбекстан ұлттық университеті «Өзбекстан тарихы» кафедрасының профессоры. (Өзбекстан)*
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – PhD доктор, Гданьск қаласындағы Екінші дүниежүзілік соғыс мұражайының ғылыми қызметкері. (Польша)*
- Римантас Желвис (Želvyys Rimantas) – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті (Литва)*
- Самашев Зайнолла Самашұлы – археолог, тарих ғылымдарының докторы, профессор, Герман археология институтының корр.-мүшесі. ҚР БҒМ ҒК Ә. Марғұлан атындағы Археология институты. (Қазақстан)*
- Сайлан Болат Санабайұлы – тарих ғылымдарының докторы, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)*
- Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Нұр-Сұлтан, Қазақстан)*
- Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры. (Қазақстан)*
- Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)*

Жауапты редактор:
Қаипбаева Айнагүл Толғанбайқызы

Ғылыми редактор:
Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

Редактор:
Кубеев Рустем Жаулыбайұлы

Жауапты хатшы:
Қоңқабаева Арайлым

Техникалық хатшы:
Хумарзах Алтынбек

Главный редактор:
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

Редакционная коллегия:

- Абашин Сергей Николаевич – доктор исторических наук, профессор, Европейский университет в Санкт-Петербурге (Россия)*
- Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета им. И. Арабаева (Кыргызстан)*
- Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (Казахстан)*
- Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова (Казахстан)*
- Абиля Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)*
- Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства КН МОН РК (Казахстан)*
- Голден Кэтти Стромиле (Kathie Stromile Golden) – PhD, Государственный университет долины Миссисипи (Mississippi Valley State University) (США)*
- Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)*
- Карибаев Берекет Бахытжанович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, заведующий кафедрой истории Казахстана, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)*
- Кожамжарова Дария Пернешовна – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Южно-Казахстанского университета им. М.Ауэзова (Казахстан)*
- Кожирова Светлана Басиевна – доктор политических наук, профессор, содиректор Центра исследования Китая и Центральной Азии Фуданьского Университета и МНК «Астана», руководитель Центра китайских и азиатских исследований (Казахстан)*
- Козодой Виктор Иванович – доктор исторических наук, профессор (Россия)*
- Кокебаева Гульжаухар Какеновна – доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч.Валиханова КН МОН РК (Казахстан)*
- Кумеков Болат Ешимхамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (Казахстан)*
- Матыжанов Кенжехан Слямжанович – доктор филологических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Института литературы и искусства им. М. Ауэзова (Казахстан)*
- Моррисон Александр (Morrison Alexander) – PhD, профессор Оксфордского университета (Великобритания) Муртазаева Рахборхон Хамидовна – доктор исторических наук, профессор кафедры «Истории Узбекистана» Национального университета Узбекистана имени Мирзо Улугбека. (Узбекистан)*
- Панто Дмитрий (Panto Dmitri) – доктор PhD, профессор, главный специалист научного отдела Музея Второй мировой войны г. Годаньска (Польша)*
- Римантас Желвис (Želvyys Rimantas) – доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет (Литва)*
- Самашев Зайнолла Самашевич – археолог, доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Германского археологического института. Институт археологии им. А.Маргулана КН МОН РК (Казахстан)*
- Сайлан Болат Санабаевич – доктор исторических наук, Казахский национальный университет им. аль-Фараби (Казахстан)*
- Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Казахстан)*
- Таймагамбетов Жакен Кожажметович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК (Казахстан)*

Ответственный редактор:
Каипбаева Айнагуль Толганбаевна

Научный редактор:
Козыбаева Махаббат Маликовна

Редактор:
Кубеев Рустем Джаулыбайулы

Ответственный секретарь:
Конкабаева Арайлым Нурболатовна

Технический секретарь:
Хумарзах Алтынбек

Editor-In-Chief:

Kabuldinov Ziabek Ermukhanovich

Members of editorial board:

Abashin Sergei Nikolaevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, European University at St. Petersburg (Russia)
Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Rector of I. Arabaev Kyrgyz State University (Kyrgyzstan)

Alimbay Nursan – Candidate of Historical Sciences, Professor, Director of the Central State Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Abusseitova Meruert Khuatovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials at R.B. Suleimenov Institute of Oriental Studies (Kazakhstan)

Abil Yerkin Amanzholovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Ayagan Burkhitbai Gelmanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of the Institute of History of the State CS MES RK (Kazakhstan)

Golden Kathie Stromile – PhD, Mississippi Valley State University (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University (Kazakhstan)

Karibayev Bereket Bakhytzhonovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Head of the Department of History of Kazakhstan, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Kozhamzharova Daria Perneshovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the Republic of Kazakhstan, rector of the M. Auezov South Kazakhstan University (Kazakhstan)

Kozhirova Svetlana Bassieva – Doctor of Political Science, Professor, Co-Director of the Center for the Study of China and Central Asia of Fudan University and the International Scientific Complex of the National Company "Astana", Head of the Center for Chinese and Asian Studies (Kazakhstan)

Kozodoi Viktor Ivanovich – Doctor of Historical Sciences, Professor (Russia)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna – Doctor of Historical Sciences, Professor, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MES RK (Kazakhstan)

Kumekov Bolat Eshmukhambetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Director of the International Institute of Kipchak Studies of the Al-Farabi Kazakh National University, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Matyghanov Kenzhekhan Slyamzhanovich – Doctor of Philology, Professor, Corresponding Member of the NAS RK, Director of M. Auezov Institute of Literature and Art (Kazakhstan)

Morrison Alexander – PhD, Professor, University of Oxford (UK)

Murtazayeva Rakhborkhon Khamidovna – doctor of Historical Sciences, Professor at the Department of «History of Uzbekistan» of Mirzo Ulugbek National University of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Panto Dmitri – PhD, researcher at the Museum of the Second World War in Gdansk (Poland)

Rimantas Želvys – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University (Lithuania)

Samashev Zainolla Samashevich – archaeologist, Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of German Archaeological Institute. A. Marghulan Institute of Archeology CS MES RK (Kazakhstan)

Sailan Bolat Sanabayevich – Doctor of Historical Sciences, Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)

Sydykov Erlan Battashevich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Rector of L.N. Gumilyov Eurasian National University (Kazakhstan)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich – Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan (Kazakhstan)

Executive Editor:

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna

Scientific Editor:

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

Editor:

Kubeyev Rustem Dzhaulybayevich

Executive Secretary

Konkabayeva Arailym Nurbolatovna

Technical secretary:

Khumarzak Altynbek

ӘОЖ 94(574).084.6

АЛЖИР ҚАСІРЕТІ: АЗАП ШЕККЕН АНАЛАР ЕСТЕЛІГІНДЕ

Омарова Г.Ә.

Ғылыми қызметкер, Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты.
Алматы қ., Қазақстан.

Аңдатпа. Мақалада сталиндік лагерьде отырған тұтқындар категорияларға бөліп қарастырылады, соның ішінде төртінші категория - «Отанын сатқандардың отбасы мүшелерін» жіктеп, талдау жүргізілді. Олардың қатарына Отанын сатқандардың отбасы мүшелері, екінші бөлігіне қылмыскерлер, алыпсатарлар, қауіпті қылмыскерлерді жатқызуға болады. Лагерьлік өмірді басынан өткізген куәгерлердің естеліктерін өзара салыстыра отырып, жазасын өтеушілердің лагерьде айналысқан шаруашылықтары, тігін фабрикасының құрылу тарихы айтылады. Сондай-ақ лагерь құрылған кезден бастап Қарлагтың Ақмола бөлімшесінің басшылары, яғни айдауылдардың (надзиратель) қызметтері баяндалады. Сонымен қатар, лагерьдегі балалардың тағдыры көрсетіледі.

Түйін сөздер: АЛЖИР, ГУЛАГ, қуғын-сүргін, еңбекпен түзеу лагері, отанын сатқандардың отбасы мүшелері, балалар тағдыры, айдауыл (надзиратель).

ГОРЕСТИ АЛЖИРА В ВОСПОМИНАНИЯХ МАТЕРЕЙ-УЗНИЦ

Омарова Г.А.

Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова, научный сотрудник, магистр
г. Алматы, Казахстан

Аннотация. В статье рассматриваются узники сталинских лагерей с подразделением их на категории, в том числе выделяются по группам и анализируются «Члены семей врагов народа». К их числу можно отнести членов семей предателей Родины, ко второй группе – преступников и опасных преступников, спекулянтов. Сопоставляя между собой воспоминания свидетелей, прошедших через лагерь, автор пишет о занятиях осужденных в лагерях, истории строительства швейной фабрики. Кроме того, говорится о начальниках Акмолинского отдела Карлага, а именно о службе надзирателей. Наряду с этим, показана и судьба содержащихся в лагерь детей.

Ключевые слова: АЛЖИР, ГУЛАГ, репрессии, исправительно-трудовой лагерь, члены семей изменников Родины, судьбы детей, надзиратели.

THE SORROWS OF ALGERIA IN THE MEMORIES OF MOTHERS-PRISONERS

Omarova G.

Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology, Research Fellow, Master's in History
Almaty, Kazakhstan

Abstract. The article considers the prisoners of Stalin's camps with their division into categories, including groups and analyzes «Family members of enemies of the people». These include family members of traitors to the Homeland, the second group consisted of criminals, dangerous criminals,

speculators. Comparing the memories of witnesses who passed through the camps, the author writes about the occupations of convicts in the camps, and the history of the construction of a sewing factory. In addition, the paper describes the heads of the Akmola Department of the Karlag, namely, the service of supervisors. Along with this, the fate of the children held in the camps is shown.

Keywords: ALGERIA, the GULAG, repression, forced labor camp, family members of traitors of the Homeland, the fate of the children, supervisors.

Кіріспе

XX ғасырдың 30-жылдарындағы сталиндік саяси-қуғын-сүргін саясаты қоғамдағы адам санасына салған «жара» тарих бетінде қатталып, адамзат жадында мәңгілікке қалады. Бұл зобалаң жылдар зұлматы талай ұрпақтың санасына өшпестей із қалдырып кетті. Бұл саясат қазақ халқының да тағдырына барынша әсер етті. Ұлт зиялыларымен қатар, олардың отбасы да аяусыз қудалауға ұшырады. Оның жарқын дәлелі қазақ даласындағы жаппай салынған жазасын еңбекпен түзету лагерлерінің біріне айналған «АЛЖИР» екені даусыз. Әйел мен аналарды жазықсыз қудалап, сәбилерінен күштеп айырған зұлматты бұған дейін бұрын-соңды бастан өткермеген халық едік. Ер-азаматтармен бірдей саяси қуғын-сүргінге ұшыраған аналарымыз 1937 жылдың зұлматынан сырт қалмады. Жазықсыздан жазықсыз «Отанын сатқандардың Ақмола лагеріне» қамалды.

Материалдар мен әдістер

АЛЖИР-де тұтқындалған жазықсыз жазаланған әйелдердің естеліктері негізінде, сонымен қатар Астана қалалық мемлекеттік мұрағат қойнауларындағы деректер негізінде мақала әзірленді. Зерттеу жұмысында деректанудың негізгі үш принципі басшылыққа алынды. Методологиялық негізін жалпы тарих ғылымындағы методтар мен арнайы әдістер қолданылды. Соның ішінде салыстырмалы талдау мен синтез, тарихилық принцип, объективтілік, жүйелік әдіс, т.б.

Талқылау

Тәуелсіздік алған соң мұрағаттағы дерек көздеріне зерттеушілердің қол жеткізуі сталиндік кезеңнің ақиқатын танып-білуге, яғни сапалы зерттеулердің жариялануына әкелді. Сондай-ақ АЛЖИР-ге арналған мақалалар мен саяси қуғын-сүргінді басынан кешірген аналардың естеліктері де мерзімдік басылымдарда жарияланды. Қазақстандық ғалымдар да жазықсыз жазаланған аналар тағдырын зерттеуге өзіндік үлес қоса бастады. Мәселен, А.Р. Кукушкинаның еңбегінде «Отанын сатқандар» әйелдерінің Ақмола лагерінің құрылуы мен қызметі (XX ғ. 30-40 жж.) талданады [Кукушкина, 2002: 184]. Мұнда ГУЛАГ жүйесінің құрылуы, АЛЖИР-дегі ауыр жағдай, әйелдердің ақталу процесі құнды дерек көздері негізінде жазылғанымен саяси баппен сотталған әйелдердің тағдыры терең зерттелмеген. Сондай-ақ АЛЖИР-дегі тұтқын әйелдердің әлеуметтік құрамы мен саны түрлі мәліметтерде түрліше көрсетілгендігін де ескертеді. Сонымен қатар, С.Д. Дильмановтың «Исправительно-трудовые лагеря на территории Казахстана (1930-1956 гг.)» атты 2002 жылғы диссертациясында сталиндік лагерьде отырған тұтқындарды мынадай 4 категорияларға бөліп қарастырады: а) «Тұрмыстық негізде қылмыс жасағандар» (бытовика), б) Қылмыскерлер (58, 35-баптардан басқа қылмыстық кодекстің барлық баптарымен сотталғандар), в) Саяси қылмыскерлер (58 бап), г) «Отанын сатқандардың отбасы мүшелері» (ЧСИР). Ал, Шаймуханов Д.А., Шаймуханова С.Д. лагерьлерді зерттеп қана қоймай, Ақмола лагеріне жеке бір тарау арнаған [Шаймуханов, Шаймуханова, 1997]. Алайда, Қазақстандық әйелдердің қуғындалу тарихы терең көрсетілмейді. С.Д. Шаймуханованың [Шаймуханова, 2000] еңбегінде ПХК қызметкерлерінің көпшілігінің заңсыз іс-әрекетке барғандығы, ГУЛАГ-тың Кеңес мемлекетінің

ішіндегі ірі империяға айналғандығы айтылады. Осы кітаптың бір тарауында «АЛЖИР» тарихы баяндалады. Сондықтан АЛЖИР тақырыбында толыққанды зерттеу жүргізу қажеттілік деп есептедік.

Нәтижесі

Тарихшылар сталиндік лагерьде отырған тұтқындарды мынадай категорияларға бөліп қарастырады: а) «Тұрмыстық негізде қылмыс жасағандар» (бытовики), б) Қылмыскерлер (58, 35-баптардан басқа қылмыстық кодекстің барлық баптарымен сотталғандар), в) Саяси қылмыскерлер (58 бап), г) «Отанын сатқандардың отбасы мүшелері» (ЧСИР).

Бірінші категорияға «Бытовиктерге» қылмыстық кодекстің, соның ішінде 162 (ұрлық), 59 (қарақшылық) және т.б. баптар бойынша сотталғандар кіреді.

Екінші категорияға қылмыстық-қарақшылық элементі немесе кәсіби қылмыскерлер: ұрылар, кісі өлтірушілер және т.б. жатады.

Үшінші категорияға «Саяси қылмыскерлер», бұлардың өзі бірнеше топтан тұрды.

Төртінші категория «Отанын сатқандардың отбасы мүшелері» [1, 140-б.].

Төртінші категорияның өзін жіктер болсақ, олардың қатарына Отанын сатқандардың отбасы мүшелерін, екінші бөлігіне қылмыскерлер, алыпсатарлар, қауіпті қылмыскерлерді жатқызуға болады.

Әйелдер мен балалардың қамалуына 1937 жылғы 15 тамыздағы №00486 Ішкі істер халық комиссары Н. Ежовтың жедел бұйрығы тікелей әсер етті. Бұйрықта: «Осы бұйрықты алғаннан соң 1936 жылдың 1 тамызынан бастап бірінші және екінші категория бойынша әскери Алқа және әскери трибуналда айыпталған оңшыл-троцкистік тыңшылық-диверсиялық ұйымдар мүшелері, Отанын сатқандар әйелдерін репрессиялауға кірісіндер» деп ашық айтылды [2]. Саяси қуғын-сүргіннің кең көлемде жүргізілуінің салдарынан «Отанын сатқандардың» әйелдеріне арналған лагерьлер көптеп құрыла бастайды. ГУЛАГ жүйесіндегі лагерьлерде тіпті «Отанын сатқандардың отбасы мүшелері» үшін арнайы лагерьлер пайда болды. Атап айтатын болсақ, КСРО аумағында әйелдерге арналған: АЛЖИР, Горький қаласынан 40 шақырым қашықтықтағы Темников лагері, Фрунзе қаласынан (қазіргі Бішкек қаласы) 100 шақырым жердегі Джангир лагері және Потьмадағы Темников лагерін атап өтуге болады. № 00486 бұйрықта «Отанын сатқандардың отбасы мүшелері» атанып, сотталған әйелдердің барлығын Темников лагеріне жөнелту айтылған болатын. Қазақстан аумағында «Отанын сатқандардың отбасы мүшелері» үшін КСРО ПХК 1937 жылғы 3 желтоқсандағы №00758 бұйрығының Қарағанды лагері құрамында және Карлаг басқармасы бастығының 16 желтоқсандағы №0043 бұйрығымен Ақмола арнайы бөлімшесі ұйымдастырылды [3].

АЛЖИР-де тұтқындалған жазықсыз жазаланған әйелдерді шынымен қылмыс жасаған (адам өлтірген, адам тонаған) әйелдермен бірге қамау үрдіс алды. Түрмелердегі қылмыскер әйелдерді түрме тілімен «урки» деп аталған. Мысалы, Соколова Нина Иванова өз естелігінде, «...Құлағымнан балалардың, әйелдердің жылаған дауыстары кетпейді. Алайда, түрмелерде рецидивистер - «уркилер» де болды. Оларды түрме өмірі шошындырмады [4, с.119]. «Урки» өздерін еркін әрі озбыр ұстады. Тіпті, өзге әйелдердің жеке заттарын тартып та алатын еді. Олар айдауылдармен дөрекі сөйлесетін. «Уркилер» әйелдердің әдемі киімдерін тартып алып, қарсылық көрсеткендерді ұрып-соғатын еді. Бұл жағдай мен үшін жабайы, әрі өте қорқынышты болды. Үлкен әйелдер біздерге «бәріне шыдау керек, төзу керек» дейтін. Мәдениетті, оқыған әйелдер өздерін түрмеге қамап, балаларын тартып алғанда «өз халқына жасалған қандай заңсыздық» деп те жылап жүрді. Ешқайсысы өздерінің жесір қалғандығын білмеді де. Әйелдер жеке камералардан өлердей қорқатын. Олардың көпшілігі балалары мен күйеулерін ойлап қана өмір сүрді» [3, с.122].

Төртінші категория бойынша сотталған әйелдер еңбекпен түзету лагерлерінде халық шаруашылығын дамытуға көп үлес қосты. Қазақстан лагерлерінде де, ГУЛАГ-та қолданылған мәжбүрлеп еңбек еткізу әдістері кеңінен пайдаланылды. Норма орындалмаған жағдайда әртүрлі қысымдар жасалды. Мысалы: күндік тапсырманы (норма) орындамағандарға берілетін нан мөлшері қысқартылды; атқарылатын жұмыс дені сау және дімкәс, науқас әйелдерге де бірдей болды. Ал, егер де бір күндік жұмыс нормасы орындалмаса 18 сағат, тіпті одан да көп жұмыс жасатқызған. Сотталған аналар лагерьде өздеріне жұмсалған шығынды еңбегімен өтеп қана қоймай, сонымен бірге мемлекетке табыс әкелуге де міндетті болды. Айыпталғандарға ана ретінде ғана емес, адам ретінде де қарамай, ауа-райы да ескерілмей, ауыр жұмыстарды жасатқызған [5]. РСФСР еңбекпен түзету кодексінде «Пища работающим заключенным увеличивается в соответствии с количеством затрачиваемой энергии» - деп жазылғанымен, іс жүзінде жағдай басқаша болды. Сондай-ақ, аталған кодексте тұтқындар еңбегінен түскен таза пайданың 12,5 пайызы сотталғандардың тамағына, ал 40 пайызы тұтқындау орындарындағы өндірісті кеңейтуге, ал 12,5 пайызы түрме, лагерь қызметкерлерін сый-ақымен марапаттауға бөлінетіндігі ескертіледі [6, с. 7].

Түрмелердегі әйелдер жағдайының адам төзгісіз болғандығы туралы мәліметті, сотталған аналардың естеліктерінен ғана көре аламыз. Себебі, 1925-1938 жылдардағы ЕТЛ, ЕТК және түрме құжаттарында аталған мәселе төңірегінде әңгіме де қозғалмаған. Түрмелерде тұтқындар санының шектен тыс көп болуы және аурулардың көптігі туралы деректерді мұрағаттардан жиі көруге болады.

Қарлагтың Ақмола бөлімшесінде «Отанын сатқандар» әйелдері лагерінде соғыс кезінде жағымды жағдайдың қалыптасқанын, әйелдер сегіз сағат жұмыс істеп, балаларымен бірге тұрып, барлық медициналық қызмет көрсету салалары болды деп көрсетеді кейбір құжат деректерінде. АЛЖИР-дегі әйелдер 10 мың га егістік жерге бидай, арпа, тары, сұлы сияқты дәнді дақылдар еккен, ал 210 мың га суармалы жерге картошка, капуста, қызылша, сәбіз, помидор, қияр және пияз көкөністерді өсірген. Сонымен қатар 500 бас сиыр және 500 бас жылқы өсіретін 2 ферма болған. Ауыл шаруашылық жұмысынан бөлек 2000 әйел қызмет ететін тігін фабрикасы мен тоқыма өндірісі жұмыс істеді. Жазасын өтеп жатқан әйелдердің кейбірі көп жылдық тәжірибесі бар, білімді аналар еді. Атап өтетін болсақ, бас агроном қызметін ауылшаруашылық ғылымдарының кандидаты Е.А. Сенцова, аға зоотехник қызметін Н.С. Савельева, мал дәрігері қызметін К.М. Дедкова, көкөніс өсіруші-агроном, суармалы егістің меңгерушісі А.И. Руденко атқарған. Ал, тігін фабрикасын тәжірибесі мол маман М.Л. Анцис басқарды. Осы фабриканың құрылуына да, жұмыс жасауына да атсалысып, ұйымдастырушысы да өзі болды. Ол 1899 ж. 27 сәуірінде Харьков облысы Любарский ауданы еврей отбасында дүниеге келген. Ұсталғанға дейін ІҮ-1936 – ІХ-1937 жылдар аралығында Джерзинский атындағы тігін фабрикасының директор қызметін атқарған еді.

М.Л. Анцис лагерьге келгеннен кейін басынан өткен ауыр оқиғаларды, күйеуінен, бала-шағасынан қол үзуі, т.б. қиын естеліктерден арылып, бір сәтке болса да ойын бөлуге ұмтылған. Содан басшыларға тігін фабрикасын, кірпіш зауытын, электростанция, қазандық, монша, асхана салуды ұсынады. Сөйтіп Қарлагтың басшысы Линин бастаған комиссия мүшелері мен жазасын өтеп жатқан әйелдер арасында 2 сағаттық келіссөз жүргізіліп, кездесудің нәтижесінде тігін фабрикасы салынатын болып шешім қабылданады. Анцис өз естелігінде Қарлаг басшысы Лининнің: «Нам понятно ваше волнение. Можем сообщить вам невеселые вести. Мужья ваши расстреляны, как враги народа. Дети ваши в детских домах, от вас отказались Советская власть их воспитает настоящими людьми, преданными советской власти. А вам придется организовать жизнь свою в этой степи. Вам придется работать, но без вредительства» деп айтқан сөзін еске алады [7, с.96]. Арине бұл тігін фабрикасының құрылысын жазасын өтеп жатқан аналар өз

қолдарымен салды. Фабрикаға керек жабдықтарды Украинадан алдырды. Бұл жабдықтарды құрастырып оны орналастыру үшін жаңадан институт бітіріп келген жас инженер-механик мамандарды О.Ф. Мелик, Л. Марева, Л. Каменская, Л. Степанова, Л. Кравченко, Н. Енукидзе, Л. Шорды жұмысқа тартты.

Ал О. Матронин бастаған инженер-құрылысшылар тобы кірпіш өндіруді ұйымдастырып, шикізаттың бар-жоғын анықтап, кірпіш зауытының құрылысын салуды есептеуді жасады. Құрылысшылар бригадасының басшысы болып инженер-құрылысшы Р. Шведчикова тұрды, оның көмекшілері Л. Золотова мен В. Зайцева болды. Саман кірпіш жасау үшін қамысты торпаққа араластырып балшықты жалаң аяқ иледі, сосын оны ағаштан жасалған қалыпқа салып кептірді. Бір кірпіштің салмағы 16 килограмм еді. Көпкен кірпішті тас қалаушы басқа бригадаға беріп олар қабырғалар тұрғызды, әрине осының бәрін қолмен жасауға тура келді [7, с.96].

Бұл фабрика соғыс жылдары майданда жүрген солдаттарды әскери киімдермен қамтамасыз етіп отырды. Жазасын өтеп жатқан әйелдерге де қыстық, жаздық, яғни өздеріне қиетін киімдерді сол фабрикада тігіп киді. Негізінен фабрикаға шикізатты Ивановадан, Тейковадағы тігін фабрикасынан, Барнаул мен Ташкенттегі комбинаттардан алды. Фабрикада жұмыс істеп жүрген әйелдер: «Бәрі майдан үшін, бәрі жеңіс үшін» деген ұранмен тоқтаусыз жұмыс атқарған. Сөйтіп олар 1942 жылы 1 млн рубльге дейін табыс алып келген [8, 3-4-пп.,7-п.].

«АЛЖИР»-дегі ауыр жағдай туралы Мария Даниленко: «Біздер 25, 35, 50 градус салқындық пен 50 градус ыстықта да жұмыс жасадық. Бір жаз ішінде әйелдер 18 құрылыс объектілерін салдық деп өз естелігінде жазады...» [9, с. 82].

Осы аталған лагерьде жазасын өтеген Уәзипа Майжолова-Күленованың естелігіне мән берсек: «Лагерьде таңғы сағат төрттен кешкі сағат алтыға дейін үзіліссіз жұмыс жасайтынбыз. Ет дегенді көрмейміз. Жұмыс басына түсте бір булочка мен шәй алып келеді. Орыс, грузин, армян, қазақ әйелдері барлығымыз бір кісіден туғандай бір-бірімізге жанымыз ашып тұратын. Бірде мен, Ақмоланың боранды қысты күндерінде, лагерьдің шығыс жағындағы қамыс көлге түсіп кеттім. Өрең дегенде шықтым. Үсті-басымның бәрі мұз болып қатып, денеме киімдерім жабысып қалған. Күзетшіге баракқа барайын десем, қашып кетеді деп жібермеді. Содан кешке келіп, барактағы әйелдер денемдегі жабысып қалған киімдерімді жібітіп, мені босатып алды. Сол оқиғадан кейін қазір менің тырнақтарымның бәрі аппақ цемент сияқты опырылып түсіп жатады [9, 170-б.]» – деп, өз естелігінде лагерьдегі әйелдердің ауыр жағдайын көрсетеді.

Сонымен қатар, Зағипа Тінәлина өз естелігінде лагерьдегі әйелдердің өмірі туралы былай деп айтады: «...Қатар-қатар барактар, адам тұратын жайдан гөрі мал немесе ит ұстайтын қораға немесе колхоздың темір-терсек сақтайтын қамбасына ұқсайды. Іші үш қатар нар (бөстекше), ертеңгісін және кешкісін сапқа тұрғызып қойып тексеру, одан айдауылмен итін өршелендіре дедектетіп қара жұмысқа апарады, алып қайтады. Ауыр жұмыстан, аштықтан әлсіреп сүйретіле түннің бір уағында бөстекшелерімізге құлаймыз. Қыста қақап (жылытылмайтын болғандықтан), жазда монша жаққандай пысынап, керегелерінен пар тамшылап, тұншықтырып, алқымды буып, тынысты тарылтатын қапырық сасық үйімізге жолшыбай құлап-сүрініп, итке таланбай аман жеткенге шүкір етеміз. Бір баракта үш жүзге дейін адам тұрамыз... Құлдық дәуірдегі құлақ кесті құлдардың өмірі бізден көш ілгері шығар-ау. Бәрінен қиыны-өнебойы аш құрсақ, жадауымыз. Мен мал бақтым. Күзде қамыс орамыз, белуардан мұздай су кеше, орақпен қамыс орып баулаймыз. Норма-140 бау, күніге. Орындасаң-700 грамм нан аласың. Орындамасаң... адамда жалғыз-ақ арман болады екен: нанға тою! Күздің қара суығында үсті-басымыз суға малшына жататын орынға ораламыз. Таң сәріде қамысқа қайта дірдектеп кетеміз...» [10].

Лагерьдің азапты өмірін 1938-жылдан 1955-жылға дейін басынан өткерген Күләндам Қожанованың естелігіне мән берсек: «...Көктемнің жанға жайлы ертеңгі шағы болатын. Лагерьдің қызметкерлері бізді ауланың ішіне иіріп қойып: Бүкіл жұртшылық Отанымыздың күш-қуатын,

хал-ахуалын арттыру жолында бір кісідей ат салысуда. Күні-түні ізденіс, талпыныс. Ал, сендер ше? Рахат! Жағаларыңыз жайлауда, жайбарақат өмір сүріп жатырсыздар. Тамақ үкіметтен! Өңшең әзір асқа тік қасықтар – деп тілдеп-тілдеп алды да, бұдан былай жағдайдың өзгеретіндігін, топ-топқа бөлініп, жұмыс істейтінімізді мәлімдеді...» [10].

Мұндай адам төзгісіз жағдайға шыдай алмай өліп кеткендер көп болған. Оларды, яғни өлгендерді түнделетіп арбаға тиеп, қазылған шұңқырларға апарып көміп тастап отырған. Жерге тапсырудың хайуаннан айырмашылығы өлген кісінің башпайына тақтайша байлап, оған нөмірлеп, марқұмның анықтамасы қысқаша жазылған белгімен жерлеген. А. Михайловская өзінің естелігінде былай келтіреді: «Расскажу, как хоронили заключенных. Умирало по несколько человек в сутки. Копали яму глубокую и широкую, чтобы вместились не меньше 20-25 человек. Бросали голых, куда голова, куда ноги, куда руки... Это были скелеты, обтянутые кожей. Невозможно было столько выкопать могил, сколько в сутки умирало людей. Ведь условия были ужасные. Голод, холод, вши, клопы и непосильный труд» [11].

Астана қалалық архивінде лагерь тарихына байланысты қор бар. Бұл архивте №370 нөмірмен сақталған М.Т. Юзипенконың жеке қоры (1904-1994 жж.). М.Т. Юзипенко 1940-1941 жылдары Қарлагтың Ақмола бөлімшесінің бастығы, 1941-1948 жылдары аталған лагерьдің, яғни «Отанын сатқандар» әйелдерінің Ақмола лагерінің бастығының орынбасары болып қызмет атқарған [8, 1-24-пп.].

Қор авторы естеліктерін 1989, 1991, 1992, 1994 жылдары өткізген. Қордың алғы сөзінде М.Т. Юзипенконы «1934 жылдың ақпанынан 1948 жылдың наурызына дейін Қазақ КСР ПХК – ПМ жүйесінде қызмет еткен, оның ішінде, яғни «26 нүкте», «АЛЖИР» деп аталған Қарлагтың Ақмола лагерінің бастығының орынбасары болды» делінген.

Ол «Свидетельствую как это было (К истории Карлага)» жазбасында лагерді тіпті одан әрмен керемет етіп көрсетеді: «Қарлагты тұтқындар орны емес, курорт болды деп айта аламын ба? Басқа лагерлермен салыстырғанда – иә!» – деп жазған [8, 13-п.]. М.Т. Юзипенконың жазған естеліктерінен Қарлагтың жүйеленген тарихы туралы материалдарды ала алатынымызды жоққа шығармаймыз, әсіресе мекеме басшылары, шаруашылық жағдайы мен экономикалық әлеуетіне қатысты мәліметтер кездеседі. Сонымен қатар, қор құжаттарынан сталинизмнің екінші қырын, репрессияны жүргізуші мекеме қызметкерінің толғанысын көреміз.

Лагерь құрылған кезден бастап Қарлагтың Ақмола бөлімшесінің бастығы болып – А.И. Бредихин сайланды, ол бұған дейін 26-нүктенің коменданты қызметін атқарған және ол басшылық жасап тұрған кезде осы контингент жинақталған еді. Бір жылдан кейін, Карлаг-тың ПХК 1938 жылғы 27 желтоқсандағы № 0068 бұйрығы бойынша, ол 2-ші Сарепт бөлімшесінің бастығы болып қызметін ауыстырады. Сөйтіп оның орнына Сергей Баринов келеді. Ол Калинин облысы ПХК басқарма бастығының жоғары шенінде қызмет атқарған. Жаппай қуғын-сүргін басталған кезде Мәскеуге қателік орын алып жатқаны жайлы хат жазады. Осы жазған хаты үшін Мәскеуден комиссия келіп оны қызметтен босатып, лауазымын (атағын) төмендетіп Қарағанды ПХК-на ауыстырып жібереді. Сөйтіп ол 1938 ж. 25 желтоқсан айында Карлагтың орталығы Долинкаға келеді. Ол келген бойда арнайы бұйрық бойынша 26-нүкте Ақмола бөлімшесінің бастығы болып, жұмысты Бредихиннен қабылдап алады. 1939 жылғы 1 қаңтардан бастап Ақмола бөлімшесінің бастығы С.В. Баринов сайланды оның қызметі 1953 жылға дейін созылған. 1940-1941 жылдың маусым айлары арасында Бариновтың орнына М.Т. Юзипенко 1 жыл қызмет атқарады, кейін ол оның орынбасары болды. Бұған Карлаг Басқармасының 1941 жылғы 28 маусымдағы № 0040 жөніндегі бұйрығы дәлел болып табылады, «Басқарманың өнеркәсіптік бөлімінің бастығы Баринов С.В. Ақмола бөлімшесінің бастығы лауазымына тағайындалады, еңбек еткен жылдардағы қызметі үшін айына бір мың үш жүз (1 300) сом еңбекақы төленеді, ал Юзипенко М.Т. – орынбасары, оның еңбекақысы айына 2 мың (2 000) рубль тағайындалды [7, с.

71]. Осылай Баринов С.В. Қазақстанда қалып қойды. Ол: «Мен әйелдердің отанын сатқан әйелдер екеніне ешқашан сенбедім!» деп еске алады.

Дарья Виолина мен Сергей Павловский АЛЖИР туралы «Мы будем жить» деген документальді фильм түсірген, бұл фильмде сол лагерьде қызмет еткен басшылар мен күзетшілердің қызметі жайлы көрсетіледі. Карлагтың тағы бір күзетшісі Қайырбеков туралы айтылады. 80-ші жылдардың басында, лагерьлер туралы еске алу мүмкін болмаған кезде, Карлагты зерттеуші, Қарағанды журналисі Екатерина Кузнецоваға ол былай жеткізген: «Бұл жерде осындай адамдар болды! Кеңес Одағының бетке ұстар танымал адамдары! Ал мен болсам орыс тілін нашар білетін күзетші, сауатсыз ауыл баласы едім. Бірнеше жыл бұрын мен Мәскеуге емделуге келдім. Жалпы палатада жаттым. Ол жерде маған авиақонструктор, профессор, балерина келді... Бұлардың бәрі КСРО-ға белгілі адамдар еді. Бұлардың бәрі мені Қазақстаннан келген қандай атақты адам деп ойлайтын. Олар қайдан білсін мен осылардың барлығын мылтықпен алып жүргенімді...» деп еске алады [12].

«АЛЖИР» лагерінің тұтқыны К.И. Мальцева өзінің естелігінде: «Лагердің бастықтары мен күзетшілері жақсы өмір сүрді. Мен лагерьге келгенде күйеуім сыйға берген алтын сағат болды. Лагерьден босап шыққан кезде сағатты ешкім қайтарып бермегенін айтады. Көптеген бастықтардың, өнер қайраткерлерінің әйелдері лагерьге келген кезде алтын әшекей бұйымдарымен, үстерінде қымбат киімдерімен келген еді. Лагерьге келген соң олардың заттарын алып қойып отырған, ары қарай ол бұйымдардың қайда кетіп жатқанын, не болғанын ешкім білмейді. Өзімен бірге бір баракта болған Нина Ивановна деген әйелдің жағдайын баяндайды. Оған қатты суық тиіп, аштықтан ауырып қайтыс болады. Оның үстінде тиіннің терісінен жасалған тоны болды. Әйелді жерлеу барысында сол тонды лагерь қызметкері әйелінің үстінен көрдім» деп күрсіне еске алады. Яғни әйелдерден алынған заттарды лагерь басшылары, қызметкерлері өздеріне алып, өз мүдделеріне жаратып отырған [13]. Лагерьде басшылық қызмет атқарған және орынбасарларының түрмедегі аналарға жасаған қиянаты кейіннен олардың ұрпақтарының тағдырына әсер еткенін айта кеткен жөн.

Ақмоладағы «Отанын сатқандар» әйелдерінің лагері ашылған уақыттан, яғни 1938 жылдың 6 қаңтарынан бастап әйелдер тиелген алғашқы вагон келе бастайды. Олардың ішінде 1 жастан 3 жасқа дейінгі балалы әйелдер бар еді. Лагердегі 2 жасқа дейінгі нәрестелер «балалар комбинатында» ұсталған. Ал бала төрт жасқа толған кезде оларды Осакаров балалар үйіне жіберіп отырды [14, с. 201].

Түрмеде, лагерьде туылған балалар «лагерь балалары» деп аталған. Ал, еңбекпен түзету колониясы мен лагерлерде туылған сәбилерге арнап арнайы балалар бөлмесін ұйымдастыру 1934-жылы айтылған еді. Аналарды балаларын тамақтандыруға конвоймен әкеліп, әкететін болған. Лагерлердегі баласы бар немесе аяғы ауыр әйелдер зона тілімен «машка» деп аталған. «Заключенные женщины, начиная с пятого месяца беременности, не подлежат высылке на работу вне места заключения без их на то согласия» - деп РСФСР еңбекпен түзету кодексінде жазылғанымен іс жүзінде жағдай басқаша болды [15, с.15]. Лагердегі ауыр жағдай (бөлменің салқындығы, тамақтың жетіспеуі, аналардың ауыр еңбекпен айналысуы және т.б.) сәбилерге қалай әсер еткендігін айтпай-ақ түсінуге болады. Тұтқын өмірін бастан кешірген аналардың естелігінде осы жағдай жиі айтылады. Жак Россиидің айтуынша, жазасын өтеп шыққаннан кейін де аналардың балаларын іздеп, тауып алуы өте қиындықпен жүзеге асқан [15, с. 235].

Лагерьден 3-4 жастағы балаларды сәбилер үйіне жөнелту нағыз әскери қимыл ретінде жүргізілген. Сәбилерді анасынан тартып алу түнгі уақытта іске асырылған. Лагерде болған әйелдер өз естеліктерінде жаны күйзелген аналардың балаларынан айырылған сәттегі жан азабын (айдауылдармен төбелесу, тікенек сымдарға, қабырғаға бастарын соғу және т.б.), тіпті кейбір әйелдердің жынданып та кеткендігін қинала айтады [5, 49 б.].

Осындай оқиғаны мысал ретінде айта кетсек, Галина Степанова-Ключникованың естелігінде: «Вераны ұстауға келген ПХК қызметкерлері өзінің және ұлының киімдерін жинауды бұйырады. Сөйтіп ол екі чемоданға өзінің және баласының киімдерін салып жинайды. Түрмеге барған кезде анасы мен баласын айырып, ұлын балалар үйіне жібереді. Кейін ол чемоданды ашып қараса баласының киімі салынған екен, яғни чемодандарын ауыстырып алған. Екі жылдан кейін хат жазысуға рұқсат ету басталған кезде Вера ұлын іздейді. Ол ұлының қайтыс болғаны туралы хабарлама алады. Қайғыдан қан жұтқан ана күнде чемоданды ашып баласының киімдерін қолына ұстап баласымен сөйлескен сияқты отырады екен, есінен адасып, жынданып кеткен» [14, 206 б.]. Түрмелер мен ЕТЛ-де аяғы ауыр әйелдердің жағдайларына ешқандай мән берілмегендігін мұрағат құжаттарды да дәлелдейді.

Қорытынды

Ақмоладағы «Отанын сатқандар» лагерінде болған әйелдер тағдырын зерттеу, олардың адам төзгісіз жағдайда өмір сүргенін олардың естелік құжаттары дәлелдейді. Аталған естеліктерді архив қорларынан табылған деректермен саралай отырып осы кездегі тарихи ақиқатты ашу зерттеушілер үшін жауапкершілікті іс екендігін айтып өткен орынды.

Әдебиеттер

- 1 Дилманов С.Д. Исправительно-трудовые лагеря на территории Казахстана (1930-1956 гг.): Дисс. ... д.и.н. .
- 2 Көлбаев Т. «Алжирдегі» жазықсыз арулар / [http:// anatili. Kazgazeta. Kz/?p=6542](http://anatili.kazgazeta.kz/?p=6542).
- 3 Сәрсемина Қ.Қ. Еңбекпен түзету лагерлері мен түрмелердегі әйелдер жағдайы (Сталиндік саяси-қуғын-сүргін жылдарындағы) // Edu.e-history. Kz. Электрондық журнал. – 2018. – №4 (16).
- 4 Абрамов Д. Места заключения и репрессированные. – Алматы: Глобус, 2001. – 142 с.
- 5 Дилманов С. Қарағанды лагеріндегі тұтқындар // Ақиқат. – 1999. – №12. – 41-47-бб.
- 6 Собрание кодексов РСФСР редакции 1926 г. – М.: Юр. Изд. НКЮ РСФСР, 1928. – 1183 с.
- 7 Кукушкина А.Р. Ақмолинский лагерь жен «изменников Родины»: история и судьбы. – Караганда, 2002. – 184 с.
- 8 Астана қалалық мемлекеттік архиві, 370-қ., 1-т., 52-іс.
- 9 Страницы трагических судеб / Сост. Е.М. Грибанова, А.С. Зулкашева и др. Сборник воспоминаний жертв политических репрессии в 1920-1950 гг. – Алматы: Жеті Жарғы, 2002. – 448 с.
- 10 Алғашқы қарлығаштар / Құраст. Д. Дәуренбекова. – Алматы: Қазақстан, 1993. – 208 б.
- 11 Михайловская А. Копали глубокую яму... – Караганда. – 1989 // [https://karlag.kz/art.php?id=39/](https://karlag.kz/art.php?id=39)
- 12 Памяти АЛЖИРа. // <https://www.caravan.kz/gazeta/pamyati-alzhira-44964/>
- 13 ALASH-ALZHIR. – Астана: Сарыарқа. – Т. 2. – 2011. – 384 б.
- 14 Тасымбеков А. Жан дауысы. АЛЖИР архипелагы. – Алматы: Жазушы, 1993. – 223 б.
- 15 Жак Росси. Справочник по ГУЛАГУ. – М.: Просвет, 1991. – Ч.1. – 548 с.

References

- 1 Dilmanov S.D. Ispravitelno-trudovye lageria na territorii Kazahstana (1930-1956 gg): Diss. ... d.i.n. – Almaty, 2002. - 350 s.
- 2 Kólbaev T. «Aljirdegi» jazyqsyz arýlar / [http:// anatili. Kazgazeta. Kz/?p=6542](http://anatili.kazgazeta.kz/?p=6542).
- 3 Sársemina Q.Q. Eñbekpen túzetý lagerleri men túrmelerdegi áelder jaǵday (Stalindik saiası-qúǵyn-súrgin jylдарындағы) // Edu.e-history. Kz. Elektronдық jýrnal. – 2018. – №4 (16).
- 4 Abramov D. Mesta zaklúyçhenia i repressirovannye. – Almaty: Globýs, 2001. – 142 s.
- 5 Dilmanov S. Qaraǵandy lagerindegi tutqyndar // Aqıqat. – 1999. – №12. – 41-47-bb.
- 6 Sbranie kodeksov RSFSR redaktsii 1926 g. – M.: Íyr. Izd. NKÍy RSFSR, 1928. – 1183 s.
- 7 Kúkyshkina A.R. Akmolinskii lager jen «izmennikov Rodiny»: istoria i súdby. – Karaganda, 2002. – 184 s.
- 8 Astana qalalyq memletkettik arhivi, 370-q., 1-t., 52-is.
- 9 Stranitsy tragicheskikh sídeb / Sost. E.M. Gribanova, A.S. Zýlkasheva i dr. Sbornik vospominaniú jertv politicheskikh repressii v 1920-1950 gg. – Almaty: Jetti Jarǵy, 2002. – 448 s.
- 10 Alǵashqy qarlyǵashtar / Qurast. D. Dáýrenbekova. – Almaty: Qazaqstan, 1993. – 208 b.
- 11 Mihailovskaa A. Kopali glýbokúyú jamú... – Karaganda. – 1989 // <https://karlag.kz/art.php?id=39/>
- 12 Pamiati ALJIRA.// <https://www.caravan.kz/gazeta/pamyati-alzhira-44964/>
- 13 ALASH-ALZHIR. – Astana: Saryarqa. – T. 2. – 2011. – 384 b.
- 14 Tasyzbekov A. Jan daýysy. ALJIR arhipelagy. – Almaty: Jazýshy, 1993. – 223 b.
- 15 Jak Rossi. Spravochnik po GÝLAGÝ. – M.: Prosvet, 1991. – Ch.1. – 548 s.

МАЗМУНЫ

Абдрахим М., Тулешова У. ҚАЗАҚ ХАЛЫҚ АУЫЗ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ «ШЕН» ЖӘНЕ РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ МАРАПАТТАРЫ МӘСЕЛЕСІ.....	5
Ахтаева Н.С., Парух К.И. SPSS – СТАТИСТИКА БАҒДАРЛАМАСЫНДА СТАТИСТИКАЛЫҚ ДЕРЕКТЕРДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ДАҒДАРЫС ЖАҒДАЙЫНДА СПОРТШЫЛАРҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЕҢЕС БЕРУ.....	12
Байгапанова А.Б., Адильбаева А.С. СЕМЕЙ Өңірі ауыл еңбекшілерінің майданды өнім сұранысымен қамтамасыз етуі.....	19
Балтабаева К.Н. ӨБІЛҚАЙЫР МҰХАММЕД ҒАЗИ БАҒАДУР-ХАН.....	33
Бейсегулова А.Қ. ЭТНИКАЛЫҚ БІРЕГЕЙЛІКТІ САҚТАУДА ТІЛДІҢ ОРНЫ.....	45
Бекжан О.Д. ҚАССАҚ ЭТНОНИМИ ЖАЗЫЛҒАН КӨНЕ ТҮРКІ РУНА ЖАЗУЫНЫҢ МАҒЫНАСЫ.....	50
Гейдаров А. КСРО-НЫҢ ҚҰРЫЛУ ҚАРСАҢЫНДАҒЫ РКСФР-ДІҢ ОҢТҮСТІК КАВКАЗДАҒЫ САЯСАТЫ ЖӘНЕ БҰЛ БАҒЫТТАҒЫ ӨЗГЕШЕЛІКТЕР.....	57
Жайлыбаев Д.Ж. ТҮРКІСТАН ОБЛЫСЫНДАҒЫ МОНО ЖӘНЕ ШАҒЫН ҚАЛАЛАРДЫҢ ДАМУЫ.....	63
Жанақова Н.Т. ҚАЛИ БІЛӘЛОВ – ЕЛІМІЗДЕГІ БІЛІМ ІСІНІҢ БІЛГІР ҰЙЫМДАСТЫРУШЫСЫ.....	68
Жарқынбаева Р.С., Байжанова С.Н. ӨЗБЕКСТАНДАҒЫ ЖОҒАРЫ БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНІҢ ДАМУЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	73
Жуматаев Р.С., Кожабекова Ж.Б. ТҮРКІ-МОҢҒОЛ ХАЛЫҚТАРЫНДАҒЫ ЖЫЛҚЫМЕН БАЙЛАНЫСТЫ ДҮНИЕТАНЫМНЫҢ КЕЙБІР ҚЫРЛАРЫ.....	82
Ибраева А. ЖАҒАНША ДОСМҰХАМЕДОВ – АЛАШ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ӨРШІЛ ҚАЙРАТКЕРІ.....	91
Ибраева А. АХМЕТ БІРІМЖАНОВ – АЛАШ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯСЫНЫҢ КӨРНЕКТІ ӨКІЛІ.....	101
Каженова Г.Т. СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘСКЕРИ КОММУНИЗМ САЯСАТЫНА БҰҚАРА ХАЛЫҚТЫҢ КӨРСЕТКЕН ҚАРСЫЛЫҒЫ.....	111
Кәрібаев Б.Б. ЖӨНІБЕК ХАН.....	120
Кәрібаев Б.Б. КЕРЕЙ ХАН.....	133
Кульшанова А.А. ЖАҢА ӘДІСНАМАЛЫҚ ТӘСІЛДЕР БОЙЫНША ҰЛТТЫҚ САЯСАТЫ БОЛЬШЕВИКТЕР ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕҢІНДЕ ТОТАЛИТАРЛЫҚ МЕМЛЕКЕТ.....	150
Қалыбекова М.Ч. XX ғ. 30-40 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ КСРО-НЫҢ ҚҰҒЫН СҮРГІН САЯСАТЫНЫҢ БІР ТҮРІ - ҚАЗАҚСТАНҒА КҮШТЕП ҚОНЫСТАНДЫРУ.....	154
Қалшабаева Б.К., Шакенов С.Т., Ермабылов А.Е. ҚОЛА ДӘУІРІНДЕГІ ҚАЛБА-НАРЫМ ТҮРҒЫНДАРЫНЫҢ ДҮНИЕТАНЫМЫ (ЖЕРЛЕУ ОРЫНДАРЫ МАТЕРИАЛДАРЫ НЕГІЗІНДЕ).....	163
Қойгелдиев М.Қ. МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВ: АЛАШТЫҚ ҚАЛАМҒЕРЛЕР МАНИФЕСІ.....	170
Қойгелдиев М.Қ. ЕСМАҒАМБЕТ ИСМАЙЛОВ: МЕН ӘДЕБИЕТТІ БАРЛЫҚ МҮДДЕМНЕН ЖОҒАРЫ ҚОЙДЫМ!.....	192
Қорабай С.С. «ДАНА ХИКАР ХИКАЯСЫ» ЖӘДІГЕРІ – АРМЯН ЖАЗУЫНДАҒЫ ОРТА ҒАСЫРЛЫҚ ҚЫПШАҚ ЖАЗБА ЕСКЕРТКІШІ.....	226

Майданали З. ТӨРЕ ЖӘНЕ ШЫҢҒЫС ХАННЫҢ ЖАСАҒЫН ЗЕРТТЕУДЕГІ ЗАМАНАУИ ҒЫЛЫМИ ПАРАДИГМАЛАР.....	232
Мамедзаде У.К. ӘЗЕРБАЙЖАН РЕСПУБЛИКАСЫ АЙМАҚТАҒЫ БЕЙБІТШІЛІК ПЕН ТҰРАҚТЫЛЫҚТЫҢ КЕПІЛІ РЕТІНДЕ..	238
Мамиров Т.Б., Клышев Е.Е. ОЙСЫЛҚАРА ЖЕРІНДЕГІ ТАС ДӘУІРІНІҢ ЕСКЕРТКІШТЕРІ ТУРАЛЫ(АҚТӨБЕ ОБЛЫСЫ): АЛДЫҢ-АЛА ХАБАРЛАМА.....	247
Молдабаева Д.Ж., Маратұлы Т. X-XI Ғ. ҚАРАХАН МЕМЛЕКЕТІНІҢ ШЫҒЫС САЯСАТЫ: КОЧО ҰЙҒЫР ИДИҚҰТТЫҒЫМЕН СОҒЫСЫ ЖӘНЕ ХОТАНДЫ ЖАУЛАП АЛУЫ.....	254
Мургабаев С.С. ҚАРАТАУ ПЕТРОГЛИФТЕРІНДЕГІ ТҮРКІ КЕЗЕҢІНІҢ БЕЙНЕЛЕРІ МЕН ТАҢБАЛАРЫ.....	262
Мұхитов Қ. ГУРЬБЕВ-ҚАНДЫАҒАШ ТЕМІР ЖОЛЫНЫҢ САЛЫНУ ТАРИХЫ.....	282
Омарова Г.Ә. АЛЖИР ҚАСІРЕТІ: АЗАП ШЕККЕН АНАЛАР ЕСТЕЛІГІНДЕ.....	289
Оспанғалиев Қ.Ә. БҮКІЛРЕСЕЙЛІК ҚҰРЫЛТАЙ ЖИНАЛЫСЫ ҚАРСАҢЫНДАҒЫ ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОҒАМДЫ-САЯСИ ЖАҒДАЙЫ.....	297
Саурықова Ж.С. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЖЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ КУЛАКТАРДЫ ЖОЮ ПРОЦЕСІНДЕГІ БҰРМАЛАНУЛАР.....	309
Смағұлов Б. ТОНЬКӨКТИҢ ЕКІНШІ ТҮРІК ҚАҒАНДЫҒЫ КЕЗІНДЕГІ ҚОҒАМДЫҚ ЖӘНЕ ӘСКЕРИ-САЯСИ ҚЫЗМЕТІ (VII – VIII ҒҒ.).....	318
Сұлтанғалиева Г., Ануаров Н.Т. ОРЕНБУРГ КАДЕТ КОРПУСЫ ЖӘНЕ XIX Ғ. ҚАЗАҚ ОФИЦЕРЛЕРІ.....	330
Ташқараева Ә.М. АБУ-Л-ҒАЗИ БАҒАДҰР ХАН: ӨМІРІ МЕН ҚОҒАМДЫҚ ҚЫЗМЕТІ.....	338
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шакенов С.Т., Ерғабылов А.Е. ШІЛІКТІ-ТАРБАҒАТАЙ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЭКСПЕДИЦИЯСЫНЫҢ 2019 ЖЫЛЫ ЕЛЕКЕ САЗЫ ҚОРЫМЫНДА ЖҮРГІЗГЕН ЗЕРТТЕУ ЖҰМЫСТАРЫ.....	347
Хасенова Б.М. АРХЕОЛОГИЯ БОЙЫНША КИМАК ҚОҒАМЫНДАҒЫ ГЕНДЕР.....	353

СОДЕРЖАНИЕ

Абдрахим М., Тулешова У. ВОПРОСЫ «ЧИНА» И НАГРАД РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ В КАЗАХСКОМ УСТНОМ НАРОДНОМ ТВОРЧЕСТВЕ.....	5
Ахтаева Н.С., Парух К.И. ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ КОНСУЛЬТИРОВАНИЕ СПОРТСМЕНОВ В КРИЗИСНЫХ СИТУАЦИЯХ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ СТАТИСТИЧЕСКОЙ ВЫКЛАДКИ ДАННЫХ В ПРОГР.....	12
Байгапанова А.Б., Адильбаева А.С. ОБЕСПЕЧЕНИЕ СЕЛЬСКИМ НАСЕЛЕНИЕМ СЕМИПАЛАТИНСКОГО РЕГИОНА ПОТРЕБНОСТЕЙ ФРОНТА.....	19
Балтабаева К.Н. АБУЛХАИР МУХАММЕД ГАЗИ БАХАДУР-ХАН.....	33
Бейсегулова А.К. РОЛЬ ЯЗЫКА В СОХРАНЕНИИ ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ.....	45
Бекжан О.Д. ЗНАЧЕНИЯ ДРЕВНЕ ТЮРКСКОГО РУНИЧЕСКОГО ПИСЬМА, ГДЕ НАПИСАН ЭТНОНИМ КАССАК.....	50
Гейдаров А. ПОЛИТИКА РСФСР НА ЮЖНОМ КАВКАЗЕ НАКАНУНЕ ОБРАЗОВАНИЯ СССР И РАЗЛИЧИЯ В ДАННОМ НАПРАВЛЕНИИ.....	57
Жайлыбаев Д.Ж. РАЗВИТИЕ МАЛЫХ И МОНО ГОРОДОВ ТУРКЕСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	63
Жанакова Н.Т. КАЛИ БИЛАЛОВ – ТАЛАНТЛИВЫЙ ОРГАНИЗАТОР ОБРАЗОВАНИЯ В СТРАНЕ.....	68
Жаркынбаева Р.С., Байжанова С.Н. ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	73
Жуматаев Р.С., Кожабекова Ж.Б. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МИРОВОЗЗРЕНИЯ ТЮРКО-МОНГОЛЬСКИХ НАРОДОВ, СВЯЗАННЫЕ С ЛОШАДЬЮ.....	82
Ибраева А. ЖАХАНША ДОСМУХАМЕДОВ – АМБИЦИОЗНЫЙ ДЕЯТЕЛЬ АЛАШСКОГО ДВИЖЕНИЯ.....	91
Ибраева А. АХМЕТ БИРИМЖАНОВ – ВЫДАЮЩИЙСЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ АЛАШСКОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ.....	101
Каженова Г.Т. СОПРОТИВЛЕНИЕ НАРОДНЫХ МАСС ПОЛИТИКЕ ВОЕННОГО КОММУНИЗМА В СЕВЕРНОМ КАЗАХСТАНЕ.....	111
Карибаев Б.Б. ЖАНИБЕК ХАН.....	120
Карибаев Б.Б. КЕРЕЙ ХАН.....	133
Кульшанова А.А. НОВЕЙШИЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ПО НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ БОЛЬШЕВИКОВ В ПЕРИОД СТАНОВЛЕНИЯ ТОТАЛИТАРНОГО ГОСУДАРСТВА.....	150
Калыбекова М.Ч. ПРИНУДИТЕЛЬНОЕ ПЕРЕСЕЛЕНИЕ НАРОДОВ В КАЗАХСТАН КАК ФОРМА РЕПРЕССИВНОЙ ПОЛИТИКИ СССР (1937-1945).....	154
Калшабаева Б.К., Шакенов С.Т., Ергабылов А.Е. МИРОВОЗЗРЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ КАЛБА-НАРЫМСКИХ ПРЕДГОРИЙ В ЭПОХУ БРОНЗЫ (НА ОСНОВАНИИ МАТЕРИАЛОВ ЗАХОРОНЕНИЙ).....	163
Койгелдиев М. МАГЖАН ЖУМАБАЕВ: МАНИФЕСТ НАЦИОНАЛЬНОГО ПИСАТЕЛЯ.....	170
Койгелдиев М. ЕСМАГАМБЕТ ИСМАИЛОВ: Я ЛИТЕРАТУРУ СТАВИЛ ВЫШЕ ВСЕХ СВОИХ ИНТЕРЕСОВ!.....	192
Корабай С.С. «СКАЗАНИЕО ПРЕМУДРОМ ХИКАРЕ» – АРМЯНОПИСЬМЕННЫЙ КЫПЧАКСКИЙ ПАМЯТНИК СРЕДНЕВЕКОВЬЯ.....	226

Майданали З. СОВРЕМЕННЫЕ НАУЧНЫЕ ПАРАДИГМЫ И ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ТÖРЕ И ЯСЫ ЧИНГИСХАНА.....	232
Мамедзаде У.К. АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ РЕСПУБЛИКА КАК ГАРАНТ МИРА И СТАБИЛЬНОСТИ В РЕГИОНЕ.....	238
Мамиров Т.Б., Клышев Е.Е. О ПАМЯТНИКАХ КАМЕННОГО ВЕКА МЕСТНОСТИ ОЙСЫЛКАРА (АКТЮБИНСКАЯ ОБЛ.): ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЕ СООБЩЕНИЕ.....	247
Молдабаева Д.Ж., Маратұлы Т. ВОСТОЧНАЯ ПОЛИТИКА КАРАХАНИДСКОГО ГОСУДАРСТВА В X-XI ВЕКАХ: ВОЙНА С УЙГУРСКИМ ИДИКУТСТВОМ КОЧО И ЗАВОЕВАНИЕ ХОТАНА.....	254
Мургабаев С.С. ИЗОБРАЖЕНИЯ И ТАМГИ РАННЕТЮРКСКОГО ПЕРИОДА В ПЕТРОГЛИФАХ КАРАТАУ.....	262
Мухитов К. ИСТОРИЯ СТРОИТЕЛЬСТВА ЖЕЛЕЗНОЙ ДОРОГИ ГУРЬЕВ-КАНДАГАЧ.....	282
Омарова Г.А. ГОРЕСТИ АЛЖИРА В ВОСПОМИНАНИЯХ МАТЕРЕЙ-УЗНИЦ.....	289
Оспангалиев К.А. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В ВОСТОЧНОМ КАЗАХСТАНЕ НАКАНУНЕ ВСЕРОССИЙСКОГО УЧРЕДИТЕЛЬНОГО СОБРАНИЯ.....	297
Саурыкова Ж.С. ПЕРЕГИБЫ И ИСКРИВЛЕНИЯ В ПРОЦЕССЕ КОЛЛЕКТИВИЗАЦИИ И РАСКУЛАЧИВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ.....	309
Смагулов Б. ОБЩЕСТВЕННАЯ И ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ТОНЬЮКУКА В ПЕРИОД ВТОРОГО ТЮРКСКОГО КАГАНАТА (VII – VIII ВВ.).....	318
Султангалиева Г.С., Ануаров Н.Т. ОРЕНБУРГСКИЙ КАДЕТСКИЙ КОРПУС И КАЗАХСКИЕ ОФИЦЕРЫ XIX В.....	330
Ташкараева А.М. АБУ-Л-ГАЗИ БАХАДУР ХАН: ЖИЗНЬ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ.....	338
Төлеубаев Ә.Т., Жұматаев Р.С., Шакенов С.Т., Ерғабылов А.Е. ИССЛЕДОВАНИЯ, ПРОВЕДЕННЫЕ ШИЛИКТИ - ТАРБАГАТАЙСКОЙ АРХЕОЛОГИЧЕСКОЙ ЭКСПЕДИЦИЕЙ В 2019 ГОДУ НА МОГИЛЬНИКЕ ЕЛЕКЕ САЗЫ.....	347
Хасенова Б.М. ГЕНДЕР В КИМАКСКОМ ОБЩЕСТВЕ ПО ДАННЫМ АРХЕОЛОГИИ.....	353

CONTENTS

Abdrakhim M., Tuleshova U. QUESTIONS OF “RANK” AND AWARDS OF THE RUSSIAN EMPIRE IN THE KAZAKH ORAL FOLK.....	5
Akhtayeva N.S., Paruch K.I. PSYCHOLOGICAL CONSULTING OF ATHLETES IN CRISIS SITUATIONS USING STATISTICAL DATA CALCULATIONS IN THE SPSS-STATISTICS PROGRAM.....	12
Baigapanova A.B., Adilbayeva A.S. COVERING THEFRONT DEMANDS BY THE RURAL POPULATION OF THE SEMIPALATINSK REGION.....	19
Baltabayeva K. ABULKHAIR MUKHAMET GAZI BAKHADUR-KHAN.....	33
Beysegulova A.K. THE ROLE OF LANGUAGE IN PRESERVING ETHNIC IDENTITY.....	45
Bekzhan O.D. THE VALUES OF THE ANCIENT TURKIC RUNIC LETTERS, WHERE THE WRITTEN WORD KASSAK.....	50
Heydarov A. THE SOUTH CAUCASUS POLICY OF RSFSR ON THE EVE OF THE USSR ESTABLISHMENT AND DIFFERENCES IN THIS DIRECTION.....	57
Zhailybayev D.Zh. DEVELOPMENT OF SMALL AND MONO CITIES OF TURKESTAN REGION.....	63
Zhanakova N.T. KALI BILALOV – TALENTED ORGANIZER OF EDUCATION IS IN COUNTRYS.....	68
Zharkynbayeva R., Baizhanova S. FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF THE HIGHER EDUCATION SYSTEM OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN.....	73
Zhumataev R.S., Kozhabekova Zh.B. SOME ASPECTS OF WORLDVIEW RELATED TO HORSES AT TURK-MONGOLIAN PEOPLES.....	82
Ibraeva A. ZHAKHANSHA DOSMUKHAMEDOV – THE AMBITIOUS ACTOR OF THE ALASH MOVEMENT.....	91
Ibraeva A. AKHMET BIRIMZHANOV – THE OUTSTANDING REPRESENTATIVE OF THE ALASH INTELLIGENTSIA.....	101
Kazhenova G. THE RESISTANCE OF THE POPULATION TO THE POLICY OF WAR COMMUNISM IN NORTHERN KAZAKHSTAN.....	111
Karibaev B. JANIBEK KHAN.....	120
Karibaev B. KEREY KHAN.....	133
Kulshanova A.A. THE LATEST METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE NATIONAL POLICY OF THE BOLSHIEVKS IN THE PERIOD OF THE TOTALITARIAN STATE FORMATION.....	150
Kalybekova M.Ch. FORCED RESETTLEMENT OF PEOPLES TO KAZAKHSTAN AS A FORM OF REPRESSIVE POLICY OF THE USSR (1937-1945).....	154
Kalshabayeva B.K., Shakenov S.T., Ergabylov A.E. WORLDVIEW OF THE POPULATION OF KALBA-NARYM FOOTHILLS IN THE BRONZE AGE (BASED ON BURIAL MATERIALS).....	163
Koigeldiyev M. MAGZHAN ZHUMABAYEV: MANIFESTO OF A NATIONAL WRITER.....	170
Koigeldiyev M. YESMAGAMBET ISMAILOV: I PUT LITERATURE ABOVE ALL MY INTERESTS!.....	192
Korabay S. A «STORY ABOUT WISE HIKAR» IS ARMENIAN WRITING KIPCHAK MONUMENT OF MIDDLE AGES.....	226
Maidanali Z. MODERN SCIENTIFIC PARADIGMS AND TRENDS IN THE STUDY OF TÖRE AND YASY CHINGISKHAN.....	232

Mamedzade U.K.	
REPUBLIC OF AZERBAIJAN AS A GUARANTOR OF PEACE AND STABILITY IN THE REGION.....	238
Mamirov T.B., Klyshev E.E.	
ABOUT THE STONE AGE SITES OF OYSYLKARA (AKTOBE REGION): PRELIMINARY REPORT.....	247
Moldabayeva D.J., Maratulu T.	
THE EASTERN POLICY OF QARAKHANID STATE IN X-XI CENTURIES:THE WARFARE BETWEEN KOCHO KINGDOM OF UYGHURS AND THE INVASION OF KHOTAN.....	254
Murgabayev S.S.	
IMAGES AND TAMGI OF THE EARLY TURKISH PERIOD IN KARATAU PETROGLYPHS.....	262
Mukhitov K.	
THE HISTORY OF THE RAILWAY GURYEV-KANDAGASH CONSTRUCTION.....	282
Omarova G.	
THE SORROWS OF ALGERIA IN THE MEMORIES OF MOTHERS-PRISONERS.....	289
Ospangaliev K.A.	
SOCIO-POLITICAL SITUATION IN EAST KAZAKHSTAN ON THE EVE OF THE ALL-RUSSIAN CONSTITUENT ASSEMBLY.....	297
Saurykova Zh.	
EXCESSES AND DISTORTIONS IN THE PROCESS OF COLLECTIVIZATION AND DISPOSSESSION IN KAZAKHSTAN.....	309
Smagulov B.	
MILITARY-POLITICAL ACTIVITY OF TONYUKUK IN THE PERIOD OF SECOND TURKIC QAGHANATE (VII - VIII CENTURIES).....	318
Sultangalieva G.S., Anuarov N.T.	
ORENBURG CADET CORPS AND KAZAKH OFFICERS IN THE XIX CENTURY.....	330
Tashkaraeva A.	
ABU-L-GHAZI BAHADUR KHAN: LIFE AND PUBLIC ACTIVITIES.....	338
Toleubaev A.T., Zhumatayev R.S., Shakenov T., Ergabilov A.E.	
RESEARCH WORK CARRIED OUT BY THE SHILIKTY-TARBAGATAI ARCHAEOLOGICAL EXPEDITION IN 2019 AT THE YELEKE SAZY NECROPOLIS.....	347
Khasenova B.M.	
GENDER IN THE KIMAK SOCIETY ACCORDING TO DATA OF ARCHEOLOGY.....	353

EDU.E-HISTORY.KZ

электрондық ғылыми журналы 2019. 4(20)

Бас редактор:
Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:
Зикирбаева В.С.

Жарияланған күні: 15.12.2019.
Пішімі 70x100/16. Баспа табағы 26,6.

Құрылтайшысы және баспагері:
Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті
Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:
050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй
ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты
ШЖҚ РМКТел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Е-mail: edu.history@bk.ru.
Журнал сайты: <https://edu.e-history.kz>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТжЭИ басылған:
050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй